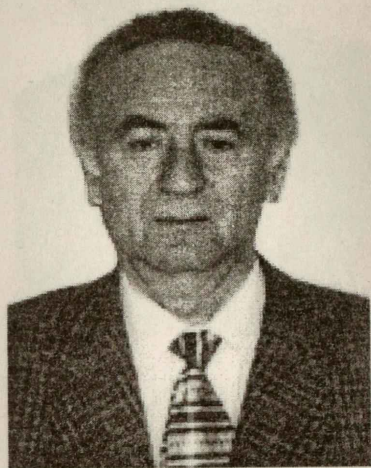

Akademik Kristaq PRIFTI (Tiranë)

**KONTRIBUTI I KOMITETIT
“MBROJTJA KOMBËTARE E KOSOVËS”
PËR RIMËKËMBJEN E PAVARËSISË
SË SHQIPËRISË DHE PËR BASHKIMIN
KOMBËTAR (1918-1924)**

Komiteti “Mbrotjtja Kombëtare e Kosovës” u themelua në Shkodër më 1 maj të vitit 1918, në një situatë nga më të vështirat për shqiptarët, kur Kosova, trevat Lindore e Veriore dhe Çamëria në jug, prej disa vjetësh ishin vënë, sipas vendimeve të Konferencës së Londrës më 1912-1913, nën zgjedhën serbe, malazeze e greke, ndërsa Shqipërinë e pavarur, të pushtuar gjatë Luftës së Parë Botërore nga ushtritë e shteteve të huaja, e kërcënonte një rrezik edhe më i madh nga ai i vitit 1913, rreziku i zhdukjes përfundimtare si shtet, sipas klauzolave të Traktatit të Londrës, që disa Fuqi të Mëdha patën nënshkruar më 26 prill 1915.

I udhëhequr nga personalitete të tillë, si Kadri Hoxha (Prishtina), që ishte edhe kryetari i tij, Hasan Prishtina, Bedri Pejani, Bajram Curri, Sali Nivica, Tafil Boletini etj., të njohur për kontributin e tyre të veçantë në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare të

fillimit të shek. XX, ky Komitet, ndonëse mbante emrin “Mbrotjtja Kombëtare e Kosovës”, u ngrit mbi interesat krahinorë, në lartësinë e interesave të përgjithshme kombëtare. Çlirimin e Kosovës e të viseve të tjera udhëheqësit e veprimtarët e tij e konsideronin si pjesë të zgjidhjes së çështjes kombëtare shqiptare, në tërësi, ndërsa bashkimin e tyre me Shqipërinë e pavarur si një të drejtë të ligjshme të popullsisë së këtyre trevave për t’u bashkuar me atdheun e tyre, të cilit i përkisnin dhe prej të cilit ishin shkëputur padrejtësisht më 1913. Komiteti i Kosovës përkrahu platformën e përgjithshme të forcave më të përparuara patriotike të vendit dhe në pajtim me të formuloi edhe programin e tij politik, bazat e të cilit u hodhën qysh me formimin e tij, më 1918¹, dhe u pasuruan më tej, duke u ngritur në një shkallë më të lartë, në *Programin themeltar* të miratuar më 30 gusht 1920².

Me gjithë evolucionin që pësoi nën ndikimin e gjendjes politike në vend dhe të detyrave që dilnin para Lëvizjes Kombëtare Shqiptare, përmbajtja themelore e këtij Programi mbeti e njëjtë: parashikohej zgjidhja e dy detyrave kryesore: *së pari*, sigurimi i pavarësisë dhe i integritetit territorial të shtetit shqiptar, futja e tij në rrugën e demokracisë e të përparimit dhe, *së dyti*, bashkimi i të gjitha viseve shqiptare të robëruara me Shqipërinë, në një shtet të njësuar kombëtar, si kusht i domosdoshëm për zhvillimin politik, ekonomik dhe kulturor unitar të popullit shqiptar.

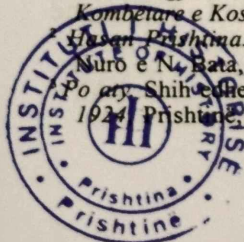
* *

*

1. Komiteti i Kosovës dhe drejtuesit e të tij patën meritën e veçantë që në ato çaste vendimtare për fatet e kombit i përqendruan përpjekjet e tyre në mbrojtjen e Shqipërisë së pavarur nga rreziku i copëtimit përfundimtar, siç thuhej në Programin e parë të Komitetit, të 1 majit 1918, në konsolidimin e “Shqipërisë së lirë e vetëurdhëronjëse”³, që përbënte çështjen kryesore e më

¹ Shih më gjerë: Z. Shtylla, *Rreth krijimit e veprimtarisë së Komitetit “Mbrotjtja Kombëtare e Kosovës” në vitet 1918-1920*, në: “Studime historike”, nr. 3, 1986. *Hasan Prishtina*. (Përmbledhje dokumentesh 1908-1934), përgatitur nga K. Nuro e N. Bata, Tiranë, 1983, dok. 66, f.108-109.

² Shih edhe: L. Culaj, *Komiteti “Mbrotjtja Kombëtare e Kosovës” 1918-1920*, Prishtinë, 1997, f.28.

madhore për të ardhmen e kombit shqiptar dhe të vetë Kosovës e të viseve të tjera që ishin vënë nën robërinë jugosllave e greke.

Rimëkëmbjen e shtetit të pavarur shqiptar, që përfaqësonte për gjithë shqiptarët jo vetëm simbolin e pavarësisë, por edhe të unitetit të tyre kombëtar, bërthamën rreth së cilës do të bashkoheshin edhe viset shqiptare të aneksuara nga shtetet fqinje, Komiteti i Kosovës e shihte si një kusht të domosdoshëm pa të cilin nuk mund të bëhej fjalë as për çlirimin e Kosovës, as edhe për zgjidhjen e çështjes kombëtare shqiptare, në tërësi.

Në mënyrë edhe më të qartë e të përcaktuar, Komiteti e formuloi këtë objektiv në proklamatin e janarit të vitit 1919, në të cilën, duke shprehur qëndrimin ndaj politikës italiane e franceze në Shqipëri, shpalli botërisht se “qëllimi i tij kryesor është të vendosë një Shqipëri independente, të përjashtuar nga çdo lloj protektorati, të çlirojë Kosovën e ta bashkojë me Shqipërinë dhe se do të kundërshtojë cilindo që do t'i kundërvihet këtij qëllimi”⁴.

Në kushtet, kur në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare mungonte një organizatë e vetme, e aftë për të bashkërenduar veprimtarinë e shoqërive e të komiteteve brenda e jashtë vendit drejt një qëllimi të vetëm, përballimit me forca të bashkuara të agresionit të shteteve të huaja, Komiteti i Kosovës u bashkua me nismën për thirrjen e Kongresit të Durrësit, që do të formonte qeverinë shqiptare, e cila do t'i përfaqësonte shqiptarët para Konferencës së Paqes që sapo kishte filluar punimet e saj. Por, megjithë përpjekjet e Hoxha Kadri Prishtinës dhe të atdhetarëve të tjerë që morën pjesë në Kongresin e Durrësit më 25 dhjetor 1918, qeveria e Turhan pashë Përmetit, e dalë prej tij, u formua nën ndikimin e Italisë dhe ndoqi një politikë proitaliane. Në këto rrethana edhe delegacioni i dërguar prej saj pranë Konferencës së Paqes në Paris nuk qe në gjendje të mbronte pavarësinë e Shqipërisë dhe çështjen shqiptare në tërësi.

Komiteti i “MKK” shumë shpejt iu kundërvu politikës kapitulluese, proitaliane të qeverisë së Durrësit, e cila, në

⁴ *Lufta e popullit shqiptar për çlirimin kombëtar 1918-1920*, përgatitur nga M. Çami e I. Luga, vëll I, Tiranë, 1976, dok. 43, f.75.

kundërshtim me aspiratat kombëtare të popullit shqiptar dhe me atë që prinin shqiptarët prej saj, u pajtua me idenë e protektoratit italian a të një mandati të ndonjë shteti tjetër mbi Shqipërinë⁵. Ishte Bedri Pejani ai që, me cilësinë e sekretarit të Komitetit të Kosovës, e dënoi qeverinë e Durrësit pse kishte hyrë në rrugën e bashkëpunimit me Italinë, pa marrë parasysh përpjekjet e saj për të vendosur protektoratin mbi Shqipërinë⁶. Edhe Kadri Prishtina, në mbledhjen e përfaqësuesve të Plavës e të Gucisë, e kundërshtoi hapur idenë e Turhan Pashës për të zëvendësuar kërkesën e pavarësisë së Shqipërisë me autonominë e saj, për t'i hapur kështu rrugën "protektoratit të mëshirshëm të Italisë, pa të cilin nuk jetokërka dot Shqipëria...". "Komiteti, - theksonte Hoxha Kadri Prishtina, - nuk do t'u bëjë lutje italianëve dhe nuk do të marrë asnjë angazhim ndaj tyre"⁷.

Duke shpresuar për një kohë ashtu, si shoqëritë e organizatat e tjera patriotike, se Konferenca e Paqes e Parisit, e mbledhur në kushtet e një konstelacioni të ri në marrëdhëniet ndërkombëtare, kur me shthurjen e perandorive shumëkombëshe në mbarim të Luftës së Parë Botërore, po formoheshin shtete të reja të pavarur, do të zgjidhte edhe çështjen shqiptare, Komiteti i Kosovës i dërgoi asaj memorandume të njëpasnjëshme, në të cilat kërkonte të respektohej pavarësia e shtetit shqiptar dhe të vihehin në vend padrejtësitë që atij i ishin bërë në Konferencën e Londrës. Në dhjetor të vitit 1918 ai ngarkoi një nga udhëheqësit e tij më të shquar, Hasan Prishtinën si kryetar të delegacionit që do të dërgohej në Paris, në fillim të vitit 1919, për të protestuar kundër vendimeve të padrejta që Fuqitë e Mëdha kishin marrë më 1913 ndaj kombit shqiptar. Por për shkak të pengesave që i nxori qeveria e Turhan Pashës, Hasan Prishtina nuk mundi të shkonte atëherë në Francë⁸. "Madje, - siç i shkruante ai Hoxha Kadri Prishtinës me sa duket në qershor 1919, - nuk më jepnin pëlqimin as për

⁵ Arkivi Qendror i Shtetit i Republikës së Shqipërisë (më tej: AQSh), Fondi 846, dos. 16, f.9.

⁶ H. Bajrami, *Bedri Pejani*, Prishtinë, 1994, f.16.

⁷ L. Culaj, *vepër e përmendur*, f.44-45.

⁸ *Hasan Prishtina ...*, dok. 65, f.108. Ky dokument, për shkak të ndonjë gabimi teknik, mban datën 26 qershor 1920, në vend të 26 qershorit 1919. (Shën.aut.).

kthimin tim në Shqipëri...E mjera Kosovë, e ndershmja Kosovë... nuk po lejohet që të ketë një delegatë edhe në çastin kur është shtruar fati i gjithë botës, përsëri për shkak të ambicies...nuk po tolerohet të ndodhet në Paris”⁹.

Në këto rrethana, Komiteti “MKK” u dha të drejtën ta përfaqësonin në këtë Konferencë dy anëtarëve të delegacionit të qeverisë së Durrësit, të cilët përfaqësonin edhe qytetin e Shkodrës, Gjergj Fishtës dhe Mithat Frashërit, duke i ngarkuar ata t’i parashtronin Konferencës kërkesën e tij për njohjen e një Shqipërie vetëqeverisëse, të përjashtuar nga çdo protektorat i huaj dhe me kufijtë e saj etnikë¹⁰.

Njohja me klauzolat e Traktatit të Londrës të 26 prillit të vitit 1915, që parashikonin copëtimin e Shqipërisë ndërmjet Italisë, Serbisë e Greqisë, prania në territorin e shtetit shqiptar e forcave të tyre ushtarake, jo vetëm gjatë luftës, por edhe pas saj, ishin dëshmi të mjaftueshme që Komiteti “MKK”, ashtu si gjithë atdhetarët shqiptarë, të vlerësonte rrezikun që i kërcënohej pavarësisë së Shqipërisë nga këto tri shtete. Ndërkaq Komiteti i Kosovës, pa nënvlerësuar aspak rrezikun që përfaqësonte për tërësinë territoriale të Shqipërisë agresioni i dy shteteve fqinje, i Jugosllavisë dhe i Greqisë dhe, ndonëse mendonte se duhej përfituar nga kontradiktat ndërmjet Italisë e Jugosllavisë, iu mbajti pikëpamjes se politika e Italisë ndaj Shqipërisë, që mbante të pushtuar Vlorën e interlandin përreth dhe synonte të vendoste protektoratin mbi Shqipërinë, përbënte në atë periudhë rrezikun kryesor për pavarësinë e shtetit shqiptar. Italia dhe Antanta që e përkrahte atë kishin qenë frymëzuesit e Traktatit të Londrës të 1915-ës, të cilin kërkonte ta zbatonte edhe Konferenca e Paqes e Parisit¹¹.

Në proklamatën e shpallur në janar të vitit 1919, kur Konferenca e Parisit sapo i kishte filluar punimet e saj, Komiteti “MKK” shpalli botërisht se “pushtimi i Vlorës, i Sazanit dhe i

⁹ Po aty.

¹⁰ L. Culaj, *vepër e përmendur*, f.53.

¹¹ *Lufia e popullit shqiptar...*, vëll I, dok. 43, f.75; dok. 66, f.122-123; dok. 218, f.330-333. Po aty, vëll. II, dok. 3, f.13.

Karaburunit nga Italia është një dëm i madh për Shqipërinë si nga ana politike, tokësore dhe ekonomike”. Me këtë akt, theksonte ai, Italia “i parapriu copëtimit të Shqipërisë dhe ndoqi një politikë të tillë që po i çel rrugën këtij copëtimi”¹².

Drejtimesit e Komitetit arritën në përfundimin se dëbimi i forcave pushtuese italiane nga Vlora dhe interlandi përreth ishte një nga veprimet më të para dhe më të domosdoshme që duhej të ndërmerrej për të siguruar pavarësinë e Shqipërisë, sepse me këtë masë do t’i jepej fund “synimeve të fqinjëve që kërkonin pjesë të tjera nga atdheu ynë”¹³ si edhe agresionit jugosllav e grek ndaj trojeve shqiptare të Veriut, të Lindjes e të Jugut.

Veprimtaria e Komitetit “MKK” për mbrojtjen, pavarësinë dhe për integritetin e shtetit shqiptar tregoi, pa asnjë mëdyshje, se udhëheqësit dhe veprimtarët e tij ishin përfaqësues të vërtetë të interesave të lartë të mbarë kombit shqiptar. Për ta ishte i dashur dhe i shtrenjtë çdo vend i atdheut, prandaj u përpoqën njëloj për paprekshmërinë e çlirimin e Shkodrës e të Vlorës, të Gjirokastrës e të Korçës, të Kosovës dhe të gjitha viseve të tjera shqiptare.

Kur në verën e vitit 1919 Serbia i zgjeroi ndërhyrjet në Shqipërinë e Veriut, Komiteti i Kosovës, nëpërmjet një udhëzimi, që u përcolli organizatave të tij më 25 gusht 1919, dënoi këto orvatje të reja të serbëve për t’u shtrirë më tej në tokën shqiptare, drejt Malësisë së Shkodrës. Ai theksoi me këtë rast se, si pushtuesit serbë, ashtu dhe ata grekë po inkurajoheshin edhe nga veprimet e Italisë në bregdetin shqiptar. “Të ngulunit e Italisë për pushtimin e Vlorës... dhe këmbëngulja e saj për zbatimin e Paktit të Londrës dhe për të mbajtur të pushtuar Vlorën, - shkruante Komiteti në ato ditë, - do të bëhen shkak që Shkodra dhe krahinat e Gegërisë deri në breg të Drinit kanë për t’iu dhënë serbëve e malazezëve, ndërsa Toskëria Greqisë dhe do të bëhet kështu një Shqipëri prej 250 000 frymësh, në mes të bregut të Matit e Vjosës”¹⁴. Po kështu në një letër të datës 28 gusht, Kadri Prishtina, duke paralajmëruar bashkëpunëtorët e tij për rrezikun italian në Shqipëri, shkruante

¹² *Po aty*.

¹³ *Po aty*, vëll. I, dok. 43, f.75; dok. 218, f.330-333.

¹⁴ *Po aty*, vëll. I, dok. 218, f.330-333.

se “politika e tanishme e Italisë mund të sjellë copëtimin e Shqipërisë dhe të shkaktojë trazira në vend”, se “kokëfortësia e italianëve në çështjen e Vlorës do të shkaktojë, pa asnjë dyshim, së shpejti luftime të përgjakshme midis italianëve dhe shqiptarëve..., ndërsa veprimet e serbëve do të bëhen shkak që Shqipëria të digjet e të përgjaket”¹⁵.

Megjithatë, sikurse deklaronte kryetari i Komitetit “MKK” në ato ditë, shqiptarët shpresonin ende se Evropa nuk do ta kryente këtë krim e nuk do të krijonte një Poloni të re në Ballkan. Ishin këto shpresa ato që e shtynë Komitetin “MKK” ta vinte gjithnjë theksin në mjetet diplomatike të luftës, të vazhdonte të ushtronte trysni në rrugë paqësore mbi Konferencën e Parisit për zgjidhjen e çështjes shqiptare dhe të vazhdonte të tregohej i përmbajtur në qëndrimin ndaj Italisë e Serbisë. Në udhëzimet e tij të 25 gushtit, Komiteti “MKK” u rekomandonte degëve dhe veprimtarëve të tij të mos i acaronin marrëdhëniet me italianët e serbët, të shmangnin përpjekjet me forcat e tyre ushtarake, deri në ditën që Konferenca do të merrte vendim e do të shënonte kufijtë e Shqipërisë, që parashikohej të kryhej deri më 15 tetor 1919 dhe kërkonte prej tyre të ruanin bashkimin me fuqitë e tyre për atë kohë kur ato do të ishin më të nevojshme¹⁶.

Por në protestat dhe në thirrjet e shpallura në fundin e gushtit dhe gjatë muajit shtator të vitit 1919, kur u përhapën lajme se Konferenca e Parisit po i miratonte pretendimet e Italisë, të Greqisë e të Jugosllavisë dhe, në mënyrë të veçantë, do t’u jepte grekëve Korçën, sipas marrëveshjes italo-greke Titoni-Venizellos, të 29 korrikut 1919, Komiteti i Kosovës dha orientimin për të përdorur për mbrojtjen e territoreve të Shqipërisë, krahas mjeteve diplomatike, edhe qëndresën e armatosur kundër pushtueve të huaj, në veçanti atyre grekë. Në thirrjen e 31 gushtit drejtuar kombit shqiptar Komiteti “MKK” e quante lajmin mbi dorëzimin e Korçës si “një bombë rënuese, si një rrënim për gjithë Shqipërinë”. “Një hije vdekjeje, - thuhej në këtë dokument, - po

¹⁵ *Po aty*, dok. 222, f.338-339.

¹⁶ *Po aty*, dok. 218, f.330-333.

fillonte të mbulonte shtëpijat, katundet, qytetet dhe malet tona, për shkak të rrezikut që kërcënonte Vlorën, Korçën e Gjirokastrën”. Në ato çaste, kur siç shprehej Komiteti i Kosovës, kishte rënë “ora e mbrame” për Shqipërinë, gjithë kombi duhej të bashkohej rreth parullës “Atdheu në rrezik!”¹⁷.

Në proklamatat drejtuar kombit shqiptar, udhëheqësit e Komitetit të Kosovës shprehën vendosmërinë e shqiptarëve për “të mos lëshuar asnjë pëllëmbë toke prej Vlorës, Sazanit e Pashalimanit”¹⁸, për të mbrojtur Korçën, Gjirokastrën dhe Shkodrën nga agresorët grekë e serbë. Ata grishën “malësorët, djemtë e Shqipërisë së Mesme e të Toskërisë, kreshnikët e Kosovës” e të mbarë vendit të vraponin në mbrojtje të Atdheut nga rreziku i pushtimit¹⁹.

Ndërkohë, duke nxjerrë mësim nga ecuria e punimeve të Konferencës së Paqes dhe sidomos nga qëndrimi i saj ndaj çështjes shqiptare, udhëheqësit e Komitetit të Kosovës, filluan ta vështrojnë atë dhe politikën e Fuqive të Mëdha ndaj shqiptarëve me një sy më realist. Ndonëse nuk hoqi dorë nga mjetet diplomatike të luftës, Komiteti “MKK” nuk i vari shpresat vetëm në vendimet e këtij forumi, por filloi të orientohej njëkohësisht drejt luftës së armatosur të popullit shqiptar. Në një nga thirrjet e tij të gushtit të vitit 1919 Komiteti i Kosovës shpalli se koha ka provuar tanimë se “nuk ka më njerëzi e drejtësi (te kjo Konferencë-shën.aut.), se fjalën e mbrame do ta thotë pushka besnike e shqiptarit”²⁰. Në këto thirrje argumentohej kërkesa e bashkimit të të gjithë shqiptarëve në një front të vetëm, përtëritja e epopesë së lavdishme të Lidhjes së Prizrenit. “Këtë rrugë, - theksonte Komiteti, - e kanë hapur dikur të parët tanë, këtë do të përndjekim edhe ne sot”²¹.

Komiteti “MKK” dhe veprimtarët e tij më të shquar i përkisnin atij krahu patriotik të lëvizjes kombëtare, i cili e kuptoi drejt se rreziku i copëtimit përfundimtar të Shqipërisë dhe i likuidimit të

¹⁷ Po aty, dok. 227, f.345-347.

¹⁸ Po aty, dok. 218, f.330-333.

¹⁹ Po aty, dok. 227, f.346.

²⁰ Po aty.

²¹ Po aty.

shtetit të pavarur, që u shfaq me gjithë forcën e tij në vendimet e Konferencës së Pages të Parisit, e sidomos me planin anglo-franko-italian të 13-14 janarit 1920 mbi copëtimin e Shqipërisë sipas klauzolave të Traktatit të Londrës të vitit 1915, mund të përballohej vetëm në qoftë se shqiptarët do të dilnin para saj të bashkuar, me qeverinë e tyre, që do ta përfaqësonte zyrtarisht shtetin shqiptar në këtë Konferencë.

Kur forcat patriotike të vendit vendosën ta zgjidhnin këtë detyrë duke thirrur në Lushnjë, në janar të vitit 1920, Kongresin e përgjithshëm kombëtar, Komiteti i Kosovës në vendimet e janarit të vitit 1920, që i perkasin penës së Kadri Hoxhës dhe Hasan Prishtinës, e përkrahu plotësisht këtë nismë, e vlerësoi Kongresin si një kuvend historik, “që do të siguronte shpëtimin e atdheut”, do të nxirrte nga gjiri i vet një qeveri me të vërtetë atdhetare, e cila do të vendoste sundimin në gjithë Shqipërinë” dhe dha kontributin e vet në përgatitjen e tij ²².

Në udhëzimet që i dërgoi Hysni Currit, i cili u caktua në përbërjen e delegacionit që ishte nisur të merrte pjesë në kuvendin që po përgatitej, Kadri Prishtina, theksonte se “Kongresi i Lushnjës është një mbledhje thjesht kombëtare” dhe e porosiste atë “të shkonte menjëherë në Lushnjë”, “sepse koha nuk pret”, ndaj “nuk duhet humbur asnjë minutë dhe duhet t’i lëmë mënjanë mendimet personale”²³. Po në atë ditë, më 1 shkurt u nis për në Lushnjë me delegacionin e Shkodrës edhe vetë kryetari i Komitetit të Kosovës.

Komiteti “MKK” udhëzoi delegacionin e tij që të shprehte në Kongres mosbesimin ndaj qeverisë së Durrësit, e cila u tregua e pazonja të mbronte pavarësinë e Shqipërisë dhe të përpiqeshin për të vendosur një besë të përgjithshme, për bashkimin e të gjithë shqiptarëve për mbrojtjen e tërësisë e të pavarësisë së shtetit kombëtar të shpallur në Vlorë më 28 Nëntor 1912²⁴. U kërkua

²² AQSh, Fondi 846, dos. 16, fl.9-10, 18-20. Shih edhe: Z. Rexha, *Kontributi i Komitetit “Mbrojtja Kombëtare e Kosovës” për mbajtjen e Kongresit të Lushnjës dhe mbrojtjen e vendimeve të tij*, në: “Kongresi i Lushnjës dhe Lufta e Vlorës”, Tiranë, 1974, f.80-85.

²³ *Lufta e popullit shqiptar...*, vëll. II, dok. 57, f.71.

²⁴ AQSh, Fondi 846, viti 1920, dos. 19, fl.9-10, dokumenti me datë 3.1.1920. Shih edhe: *Lufta e popullit shqiptar...*, vëll.II, dok. 27, f.39-40.

gjithashtu që delegacioni, i cili do të dërgohej nga qeveria e re, e Kongresit të Lushnjës, në Konferencën e Paqes në Paris, t'u parashtronte Fuqive të Mëdha dy çështje kryesore: sigurimin e një Shqipërie thjesht të pavarur, që donte të thoshte pa asnjë protektorat të huaj dhe bashkimin e Shqipërisë me krahinat e Kosovës, ish-vilajetin e Manastirit, të Çamërisë dhe të Ulqinit, që ishin vënë në të kaluarën nën sundimin e Serbisë, të Malit të Zi e të Greqisë²⁵.

Komiteti "MKK" u vu në përkrahje të qëllimit të lartë të bashkimit kombëtar të vendit dhe të sigurimit të pavarësisë së shtetit shqiptar, që qeveria e re, e kryesuar nga Sulejman Delvina, mori përsipër të plotësonte qysh me formimin e saj.

Në "Thirrjen drejtuar popullit shqiptar më 30 janar 1920", tërhiqej vëmendja e kombit rreth rrezikut të copëtimit që i kërcënohej Shqipërisë së pavarur të formuar më 1912, shprehej bindja se "shqiptarët nuk mund të pranojnë që të shpëputen nga atdheu, Shqipëria e Jugut dhe Shkodra", se "populli ynë duhet të provojë përballë diplomatëve kriminelë se është i zoti të mbrojë të drejtat e veta", se "ekzistencën tonë do ta sigurojmë me vetë forcat tona dhe me vullnetin tonë". "Gatishmëria e kombit shqiptar për të bërë çdo sakrificë, - theksohej në këtë thirrje, - vullneti i madh, vendosmëria dhe qëndrueshmëria e tij e patundshme, janë të mjaftueshme për shpëtimin e atdheut e të kombit. Le të bëjmë sakrifica, le të rezistojmë. Kështu do të sigurojmë jo vetëm Shqipërinë e 1912-1913-ës, por do të shpëtojmë edhe vëllezërit tanë të robëruar dhe pjesët me rëndësi që iu shpëputën atdheut"²⁶.

Komiteti "MKK" dhe kryetari i tij Kadri Prishtina vazhduan ta drejtonin te huan e luftës rreth rrezikut të madh që përfaqësonte për pavarësinë e Shqipërisë protektorati italian në Shqipëri. Në letrën që i dërgoi më 25 maj 1920 përfaqësuesit italian në Durrës, tanimë edhe me cilësinë e ministrit të Drejtësisë, Kadri Prishtina i kërkonte me këmbëngulje "që Italia të hiqte dorë nga pushtimi ushtarak i Durrësit dhe i Vlorës", që cenonte tërësinë territoriale

²⁵ *Lufta e popullit shqiptar...*, vëll.II, dok. 27, f.39-40.

²⁶ *Po aty*, dok. 48, f.60-62.

të Shqipërisë dhe “nxiste njëkohësisht Jugosllavinë të pushtojë Shkodrën dhe Greqinë, të pushtojë Gjirokastrën e Korçën”²⁷.

Sikur të kishte dashur të paralajmëronte Italinë për luftën e Vlorës që do të shpërthente në qershor të atij viti, Hoxha Kadri Prishtina i shkruante në këtë letër përfaqësuesit të saj në Durrës se, “nëse Italia do të vazhdojë të mbajë administratën civile në Vlorë, do të ndjekë qëllime armiqësore ndaj Shqipërisë, në interlandin e Vlorës, Gjirokastrës dhe në Shkodër do të ndodhin akte armiqësore kundër italianëve, do të ketë shkatërrime dhe do të dëmtohet jo vetëm Shqipëria por edhe interesat italiane”²⁸.

Shpartallimi i agresionit italian në Vlorë dhe në interlandin përreth trajtohej nga Komiteti “MKK” si një masë që do të rimëkëmbte shtetin e pavarur shqiptar, do t’i jepte fund agresionit të mëtejshëm jugosllav e grek ndaj trojeve shqiptare të Veriut, të Lindjes dhe të Jugut dhe do të krijonte mundësitë për vazhdimin e përpjekjeve për çlirimin e Kosovës dhe të viseve të tjera shqiptare²⁹. Ashtu si forcat patriotike të mbarë vendit, Komiteti i Kosovës e konsideronte luftën për çlirimin e Vlorës dhe dëbimin e ushtrisë italiane nga trojet shqiptare si një çështje të përgjithshme kombëtare, nga zgjidhja e së cilës do të varej pavarësia e shtetit shqiptar dhe e ardhmja e kombit tonë, e Kosovës dhe e trevave të tjera të robëruara. “Pushtimi i Vlorës, -thuhej në një nga thirrjet e Komitetit “MKK”, - i pret shpresat për shpëtimin e Kosovës”³⁰. Ndërsa organi i tij, gazeta “Populli”, shkruante në ato ditë se “çdo protestë e jona, për pikë të nisuri duhet të ketë Vlorën, pse duhet t’i mbushet mendja shqiptarit se e mira a e liga që mund t’i vijë e ka çerdhen në Vlorë”³¹. Udhëheqësit e Komitetit të Kosovës dhanë ndihmesën e tyre në mobilizimin e popullit në luftën për çlirimin e Vlorës nga pushtuesit italianë në qershor-korrik të vitit 1920.

Duke shprehur vendosmërinë e shqiptarëve për të mos lejuar një copëtim të ri të vendit, Komiteti i Kosovës shpallte në protestat

²⁷ Po aty, dok. 259, f.297-298.

²⁸ Po aty.

²⁹ Po aty, dok. 48, f.60-62.

³⁰ “Populli”, Shkodër, 7 korrik 1919.

³¹ Po aty.

e tij se ata do të luftojnë gjersa të mos mbetet asnjë i gjallë për të ndalur vendimin e Shteteve të Mëdha, që do të sillte si pasojë zhdukjen e kombit shqiptar, se “nuk do të lejojnë të shkëputet nga Atdheu-nënë, Shqipëria, asnjë pëllëmbë tokë e Vlorës, e Shkodrës apo e Gjirokastrës dhe e Korçës”³².

Po aq të vendosur u treguan veprimtarët e Komitetit “MKK” në luftën për shpartallimin e ndërhyrjes ushtarake jugosllave në veri të Shqipërisë në ditët e fundit të korrikut të 1920-ës. Në luftën e Koplikut Komiteti i Kosovës dha ndihmesën e vet në grumbullimin e forcave vullnetare nga Shkodra e Malësia, që u shkaktuan disfatë pushtuesve jugosllavë, ndërsa dëbimi i tyre nga Dibra e zonat përreth i kushtohet tërësisht kryengritjes së atdhetarëve dibranë, të udhëhequr nga Elez Isufi, Ramiz Dibra, Ramiz Daci e dhjetëra patriotë të tjerë, të lidhur me Komitetin “MKK”. Përballë qëndresës së malësorëve mirditorë dhe luftëtarëve kosovarë dështuan orvajtjet që qeveria e Beogradit ndërmori në tetor-dhjetor të vitit 1921 për të pushtuar viset veriore të vendit.

Fitorja e popullit shqiptar kundër pushtuesve italianë në Luftën e Vlorës, si dhe shpartallimi i ndërhyrjeve ushtarake jugosllave në kufijtë veriorë dhe lindorë të vendit gjatë viteve 1920-1921, në të cilat dha kontributin e vet të çmuar edhe Komiteti i Kosovës, bënë të pavlefshëm Traktatin famëkeq të Londrës të 26 prillit 1915, projektet antishqiptare të Konferencës së Paqes në Paris, si dhe ruajtën shtetin e pavarur shqiptar në kufijtë e vitit 1913.

2. Komiteti “Mbrotjtja Kombëtare e Kosovës” ishte ndër organizatat e para atdhetare e demokratike që përpunoi një program të plotë e të argumentuar shkencërisht për zgjidhjen e çështjes kombëtare shqiptare, e cila ishte trashëguar si një problem i pazgjidhur nga periudha e Rilindjes e në mënyrë të veçantë në vitet 1912-1913 për shkak të vendimeve të padrejta të Konferencës së Londrës. I udhëhequr nga intelektualë të shquar, Komiteti i Kosovës arriti të gërshetonte në mendimin e tij politik dhe në

³² *Lufta e popullit shqiptar...*, vëll. II, dok. 17, f.27; dok. 48, f.61.

veprimtarinë praktike interesat e veçantë të popullit shqiptar, për një jetë shtetërore të përbashkët, të organizuar në bazë të parimeve më të përparuara të kohës, atyre që merrnin në konsideratë kombësinë, mbi të cilat ishin ngritur edhe shtetet e tjera kombëtare në Ballkan e në Evropë dhe me të drejtën e kombeve për vetëvendosje e ushtrim të sovranitetit në territoret amtare, e drejtë që tanimë po fitonte qytetarinë edhe në forumet ndërkombëtare.

Megjithëse në rrethana tepër të vështira ndërkombëtare, kur Fuqitë e Mëdha të mbledhura në Konferencën e Parisit nuk deshën të njihnin as shtetin e pavarur shqiptar, të krijuar më 1912, dhe po projektonin copëtimin e tij, Komiteti i Kosovës mbrojti me vendosmëri, pa asnjë lëkundje dhe ekuivok të drejtën e ligjshme të shqiptarëve për të pasur shtetin e tyre të njësuar e të pavarur kombëtar, në të cilin duhej të bashkoheshin të gjitha gjymtyrët e kombit shqiptar, Shqipëria e pavarur e 1912-1913-ës, Kosova, trevat shqiptare Lindore dhe Veriore, që ishin vënë nën zgjedhën serbe-malazeze dhe Çamëria në jug, që ishte aneksuar nga Greqia.

Si në programin e tij të parë, më 1 maj 1918, ashtu edhe më 30 gusht 1920 e në aktet e mëvonshme programatike, Komiteti i Kosovës përcaktoi si qëllim kryesor të veprimtarisë së tij zgjidhjen e çështjes kombëtare, “bashkimin e krahinave të Kosovës, ... të Dibrës dhe të çdo vendi tjetër, ku flitej gjuha shqipe me një Shqipëri të lirë dhe të pavarur”³³.

Komiteti “MKK” u orientua për realizimin e këtij programi, në përdorimin e të dyja rrugëve, të asaj paqësore, diplomatike dhe të rrugës së luftës së armatosur popullore. Në periudhën e parë, duke shpresuar se Konferenca e Paqes e Parisit do të vinte në vend padrejtësitë që i ishin bërë Shqipërisë në Konferencën e Londrës, më 1913, Komiteti i Kosovës u përqendrua kryesisht në veprimet diplomatike, parashtrroi kërkesat e tij në një varg protestash, memorandumesh, e letrash, dërguar Konferencës së Parisit, kryetarëve të Shteteve të Mëdha dhe ministrave të tyre të Jashtëm. Në të njëjtën kohë Komiteti “MKK”, nëpërmjet

³³ Shih më gjerë: Z. Shtylla, *artikull i përmendur*, në: “Studime historike”, nr. 3, 1986. Shih edhe: *Hasan Prishtina...*, dok. 66, f.108-109.

degëve e veprimtarëve të tij që mbulonin gjithë Kosovën, Dibrën e trevat e tjera, u përgatit për organizimin e qëndresës së armatosur. Përveç lidhjeve që mbanin me çetat e armatosura, të cilat vepronin pa ndërprerje në Kosovë, në përputhje me organizimin e rregulloret e brendshme të Komitetit, ishin ngritur pranë degëve të tij edhe struktura forcash të armatosura. Me drejtimin e tyre merrej drejtpërsëdrejti, si i ngarkuar i Komitetit, Hysni Curri³⁴.

Komiteti i Kosovës ndërmori edhe hapa konkretë për t'i bërë të njohur Konferencës së Paqes kërkesat e shqiptarëve të Kosovës. Kur u mor vesh se delegacioni i dërguar prej tij në dhjetor 1918, me në krye Hasan Prishtinën, nuk mundi të arrinte në Paris, Komiteti "MKK" duke ngarkuar ta përfaqësonin në Konferencë Gjergj Fishta dhe Mithat Frashëri, dy anëtarë të delegacionit të qeverisë së Durrësit, u kërkoi që, krahas me njohjen e pavarësisë së shtetit shqiptar, t'i paraqitnin Fuqive të Mëdha edhe kërkesën për bashkimin me Shqipërinë të të gjitha atyre qyteteve e krahinave, të pushtuara nga Serbia e Mali i Zi më 1912-1913, në të cilat shumica e popullsisë ishte shqiptare. Komiteti i Kosovës i shoqëroi kërkesat e tij me statistika të hollësishtme për përbërjen e popullsisë së trevave shqiptare në Serbi e në Mal të Zi dhe me një hartë, të gjitha të përgatitura nga Ali Shefqeti. Në fundin e tetorit të vitit 1919 mundi të shkojë në Paris, për të mbrojtur çështjen shqiptare edhe Hasan Prishtina³⁵.

Qysh në janar të vitit 1919 Hasan Prishtina, duke shprehur aspiratat e Komitetit të Kosovës dhe të mbarë popullit shqiptar, i shkruante delegacionit të qeverisë së Durrësit në Konferencën e Parisit se dëshira e gjithë shqiptarëve ishte të bashkohen në një shtet të vetëm të pavarur, sipas parimit të sovranitetit kombëtar³⁶.

Shpresa të mëdha për zgjidhjen e çështjes shqiptare ngjallën te udhëheqësit e Komitetit të Kosovës si te të gjithë atdhetarët e tjerë shqiptarë 14 pikat e Uillonit, e sidomos ideja e

³⁴ L. Culaj, *vepër e përmendur*, f.32,36,39.

³⁵ AQSh, Fondi 846, dos. 56, fl.40. Shih edhe L. Culaj, *vepër e përmendur*, f.53-55.

³⁶ *Hasan Prishtina...*, dok. 59, f.102.

parashtruar prej tij për t'u dhënë popujve të drejtën e vetëvendosjes. Në telegramin që i dërgoi presidentit Uillson në emër të Komitetit "MKK" qysh më 18 dhjetor 1918, Hoxha Kadri Prishtina i lutej të rishikonte vendimet e padrejta të Konferencës së Londrës të vitit 1913 për kufijtë e Shqipërisë. Kjo kërkesë u përsërit në dy memorandumet që kryetari i delegacionit të qeverisë së Durrësit, Luigj Bumçi, i paraqiti Konferencës së Parisit më 7 dhe 11 mars 1919, në të cilat protestohej kundër masakrave serbe në trevat e aneksuara dhe, duke iu referuar 14 pikave të Uillsonit, kërkohej t'u jepej shqiptarëve të Kosovës e drejta e vetëvendosjes³⁷.

Parashtresat e përsëritura të Komitetit të Kosovës, patën ndikimin e tyre. Në prill të vitit 1919, presidenti Uillson, ngarkoi ambasadën e SHBA-së në Romë që t'u njoftonte udhëheqësve të Komitetit se "gjendja në Kosovë do të përmirësohej", çka ngjalli shpresa të reja te shqiptarët. Në njoftimin e tij të 24 prillit 1919, Kadri Prishtina i shkruante parisë së Malësisë së Madhe dhe të Kosovës se, sipas burimeve të sigurta, Konferenca do të vinte në zbatim 14 pikat e Uillsonit dhe se "bashkimi i Kosovës me Shqipërinë dukej një punë e kryer"³⁸.

Komiteti "MKK" e konsideronte çështjen e çlirimit të Kosovës dhe të trevave të tjera të robëruara si problem të Shqipërisë, pjesë e së cilës ishin këto treva. I nisur nga ky koncept dhe, me qëllim që t'u priste rrugën serbëve për të hyrë në marrëveshje separatiste me elementë të veçantë, për t'i përçarë kështu shqiptarët dhe për të copëtuar vetë Kosovën, Komiteti, në letrën e tij të 3 janarit 1920, drejtuar parisë së Malësisë së Madhe e të Kosovës shkruante se "kurrkush, pos një qeverie thjeshtë kombëtare e atdhetare të Shqipërisë, nuk ka me pasë të drejtë me u marrë vesh me Serbinë, duke pranuar të marrë vetëm Pejën, Gjakovën e Prizrenin (që ishte një manovër demagogjike e serbëve-shën.aut.) dhe për të sakrifikuar krahinat e tjera të Kosovës". I vendosur për të mbrojtur tërësinë e Kosovës, Komiteti i kumtonte

³⁷ L. Culaj, *vepër e përmendur*, f.61-62.

³⁸ *Lufta e popullit shqiptar...*, vëll. I, dok. 115, f.178-180.

parisë kosovare se “çdo marrëveshje me serbët që bie ndesh me tërësinë tokësore të Kosovës duhet kundërshtuar”³⁹.

Me gjithë besimin te Konferenca e Paqes, as Komiteti “MKK”, as forcat patriotike të Kosovës që udhëhiqeshin prej tij nuk u bënë skllëvër të këtij besimi, nuk ranë pre e iluzioneve pacifiste. Në prill të vitit 1919, Komiteti i këshillonte veprimtarët e tij që të mos mendonin se “fati i atdheut i përket vetëm diplomacisë botërore dhe kërkonte prej tyre të përgatiteshin për t’i bërë ballë çdo rreziku”⁴⁰, për t’u hedhur edhe në kryengritje të armatosur, e cila nuk vonoi të shpërthente e të përfshinte gjithë Kosovën në pranverën dhe verën e atij viti.

Ky ishte fillimi i asaj lëvizjeje nacionalçlirimtare, që populli i Kosovës zhvilloi nën udhëheqien e Komitetit “MKK” dhe të veprimtarëve të tij më të shquar gjatë dhjetë vjetëve të tërë (1919-1928) e që kishte si qëllim të hidhte poshtë, me rrugën e luftës së armatosur, zgjedhën serbe-jugosllave, t’i jepte fund politikës së shpërnguljes dhe shfarosjes në masë të shqiptarëve dhe të çlironte Kosovën e viset e tjera shqiptare.

Me këtë veprimtari Komiteti “MKK” shënoi një faqe të re, të ndritur në historinë e popullit të Kosovës dhe të mbarë kombit shqiptar.

³⁹ *Po aty*, vëll. II, dok. 3, f.13.

⁴⁰ *Po aty*, vëll. I, dok. 115, f.178-180.